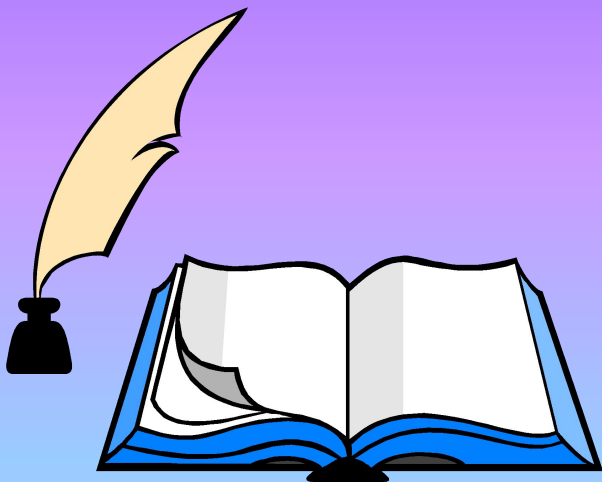

Татарстан Республикасы
Лаеш муниципаль районы
МБГБУ «Атабай урта гомуми белем мәктәбе»

Катнаш кушма жөмлә

8 нче сыйныфта татар теле дәресе.
Үткәрде: югары квалификацияле татар
теле
һәм әдәбияты укытучысы
Илсәяр Дәүләт кызы Шәрәпова.

Дәреснең максатлары:

- укучыларга катнаш кушма жөмлө, аларның сөйләмдәге урыны турында төшенчә бирү, аларны танырга һәм дәрес кулланырга, синтаксик яктан тикшерергә өйрәтү;
- укучыларның логик фикерләү сәләтен, ижади активлыкларын , мөстәкыйльлекләрен үстерү, төркемнәрдә эшләп, үзара дустанә мөнәсәбәт булдыру, эшлекле рәвештә аралашырга өйрәтү;
- Г.Тукай шәхесенә хөрмәт, эш сөючәнлек, кыюлык тәрбияләү.

Китапларың янда, күкрәгемдә
Кадер-хөрмәт белән саклана;
Әгәр кайгым артса, күңлем азса,-
Утлы шигырең укып сафлана.

Мирхәйдәр Фәйзи

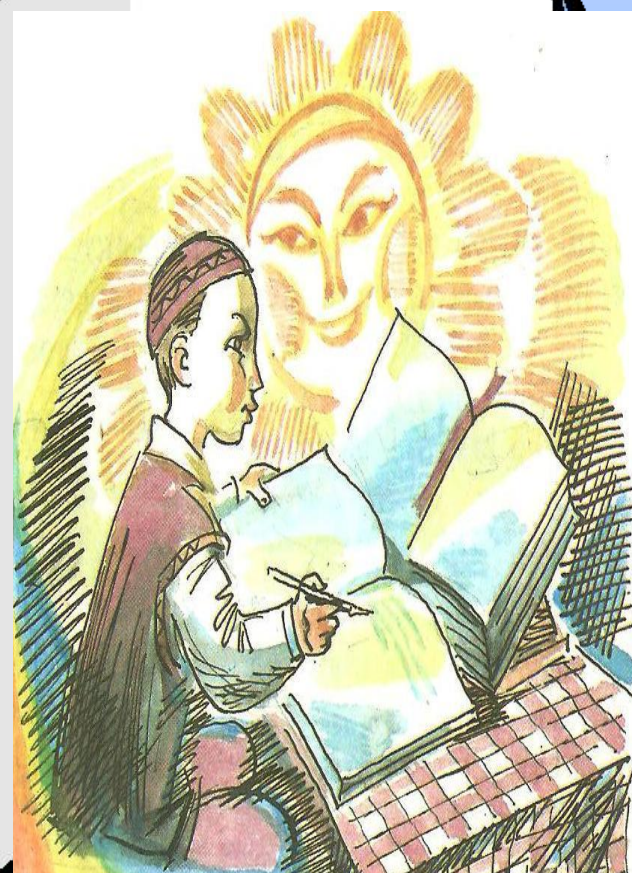
Китапларың янда, күкрәгемдә
Кадер-хөрмәт белән саклана;
Әгәр кайгым артса, күңлем азса,-
Утлы шигырең укып сафлана.

Мирхәйдәр Фәйзи

*Тукай яши
безнең
йөрәктә .*

Эй ар гайд структурасы

Дәрес башында	Раслаулар	Дәрес ахырында
	Татар телендә катлаулы төзелмәнең 4 төркемчәсе бар	
	Татар телендә күп иярченле катлаулы кушма жөмләнең 4 төркемчәсе бар	
	Гади жөмлэләре үзара тезү юлы белән дә, ияртү юлы белән дә бәйләнгән катлаулы төзелмә катнаш кушма жөмлә дип атала.	
	Үзара тезү юлы белән бәйләнгән жөмлэләрнең берсендә яки берничәсендә иярчен жөмлә булса, алар катнаш кушма жөмлә төзиләр.	
	Тезмә һәм иярченле кушма жөмлэләрдә нинди тыныш билгесе куелса, катнаш кушма жөмлэдә дә шундый ук тыныш билгесе куела	

Икедән артык хәбәрлеге булган жөмлә катлаулы кушма жөмлә

Күп тезмәле
катлаулы кушма
жөмлә

Күп иярченле
катлаулы кушма
жөмлә

Катнаш кушма
жөмлә

Тезем

Күп иярченле катлаулы кушма жөмлө

Тиңдәш иярүле
күп иярченле
катлаулы кушма
жөмлө

Тиңдәш түгел
иярүле күп
иярченле
катлаулы кушма
жөмлө

Бер-бер артлы
иярүле күп
иярченле
катлаулы кушма
жөмлө

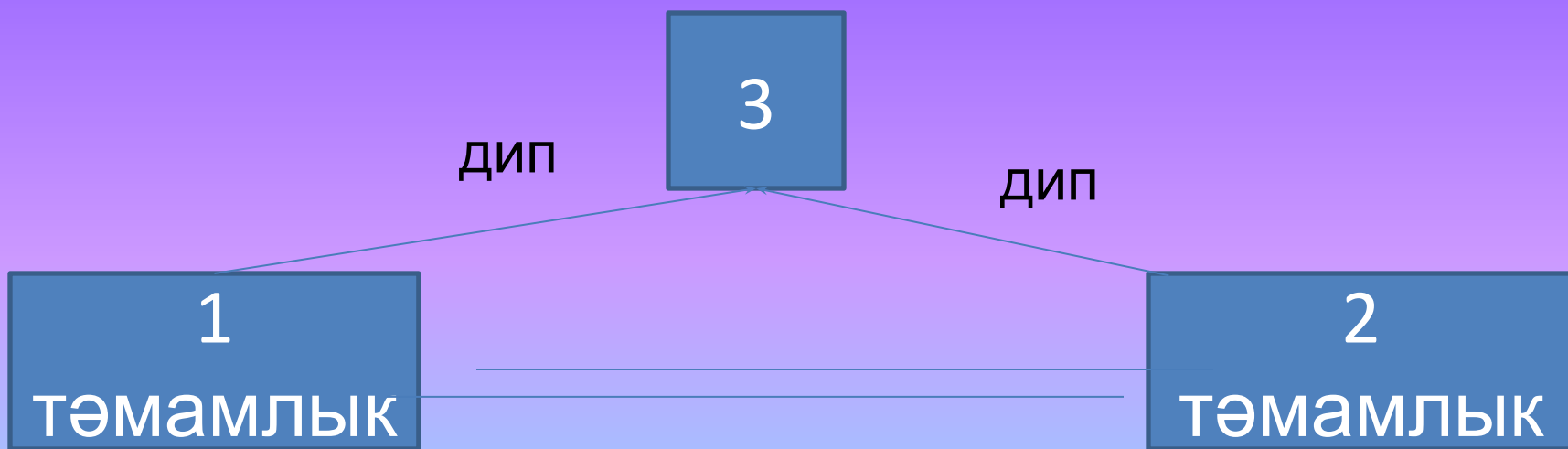
Берничә төр
иярүле күп
иярченле
катлаулы кушма
жөмлө

Түбәндәге жөмлөләрнең төрен билгеләргә, схемаларын эшләргә:

- 1) Ак кирәк дип, пакъ кирәк дип,
Жырлады, язды Тукай.
- 2) Тукай, синең моңлы исем белән
Бөтен үткәнебез бәйләнгән:
Синең сагыш тулы шигырьләрең
Халык жырларына әйләнгән.
- 3) Тукай жырлары кузгаткан хисләрем йөрәгемне
чолгап, тормышым яктырып китте.
- 4) (1) Кояш күтәрелеп барганда, (2) Күбөләк
очынгалап, (3) Шүрәләсе үз дәрәжәсен белеп
кенә, (4) паркка Шүрәле белән Күбөләк килеп
керде.

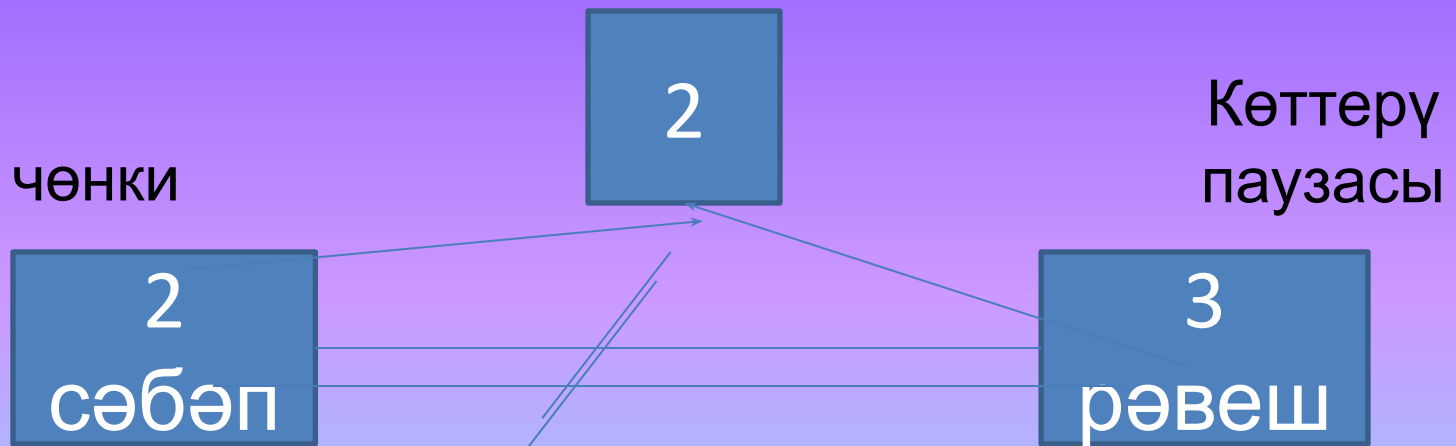

1)Ак кирәк дип, 2)пакъ кирәк дип,
3)Жырлады, язды Тукай.

Тиңдәш иярүле күп иярченле
катлаулы кушма жөмлө

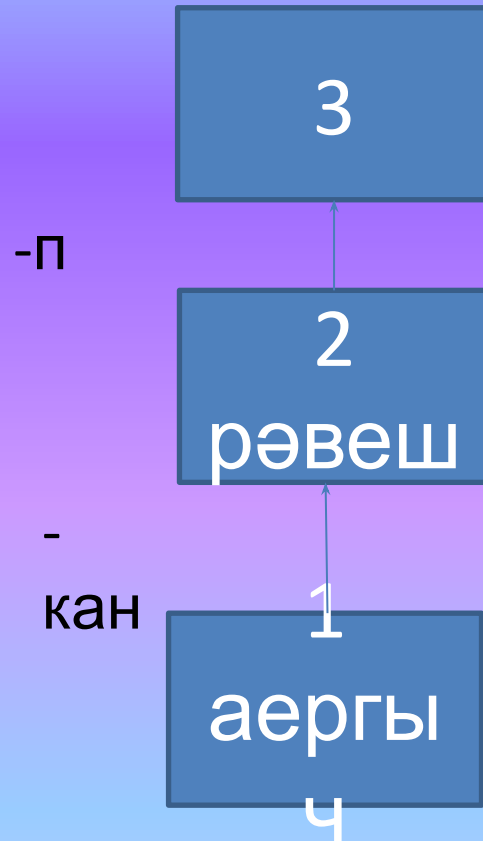
- 1) Без рәхмәтле сиңа, Тукай,
- 2) Чөнки, сиңең данлы исем белән
Бөтен үткәнебез бәйләнгән:
- 3) Сиңең моңлы шигырьләрең
Халык җырларына әйләнгән.

Тиңдәш түгел иярүле күп иярченле
катлаулы кушма җөмлә

1)Тукай җырлары кузгаткан 2)хисләрем
йөрәгемне чолгап, 3)тормышым
яктырып китте.

Бер-бер артлы иярүле күп иярченле
кушма җөмлә.

(1) Кояш күтәрелеп барганда, (2) Күбәләк очынгалап, (3) Шүрәләсе үз дәрәжәсен белеп кенә, (4) паркка Шүрәле белән Күбәләк килеп керде.

**Берничә төр иярүле күп иярченле
кушма жөмлө**

Янәшә утыручылар күп иярченле кушма
жөмлөләр турында белгәннәрне
бер-беребезгә сөйлибез.

Мирхәйдәр Фәйзинең Г.Тукай турындагы шигыренә кабат әйләнәп кайтабыз. Бу шигырьдә ничә жөмлә? Аларның чикләрен билгеләргә, интонацияне һәм бәйләнеш төрен ачыкларга. Бу нинди жөмлә?

1) Китапларың янда, күкрәгемдә

Кадер-хөрмәт белән саклана;

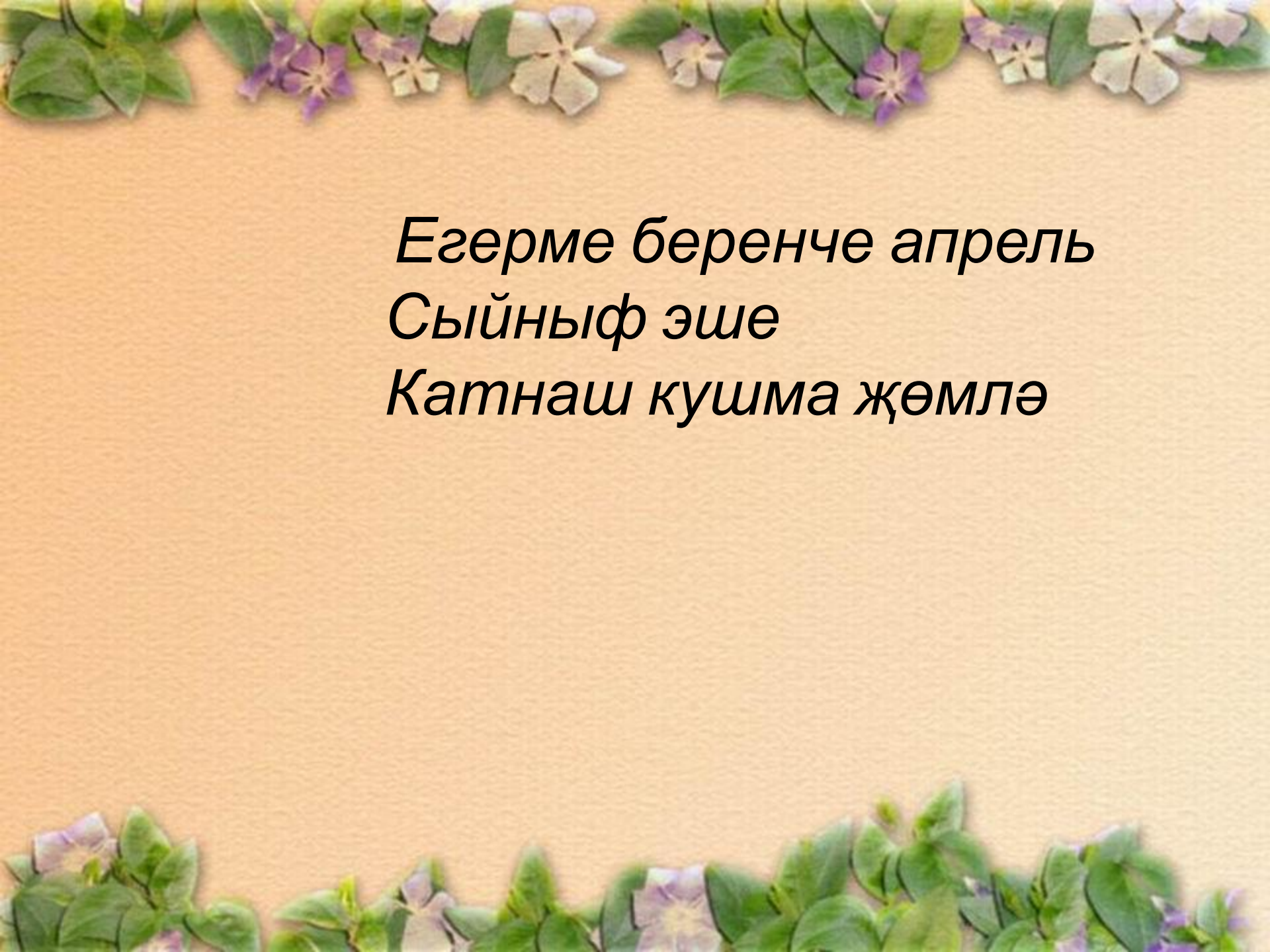
2) Әгәр кайгым артса, 3) күңлем азса,-

Утлы шигырең укып сафлана.

Репродуктив сорау. Димәк, укучылар, безнең бүгенге дәреснең төп максаты нинди була? Без катлаулы төзелмәнең кайсы төрен өйрәнәчәкбез?

The image features a decorative border at the top and bottom, consisting of green leaves and small, five-petaled flowers in shades of purple and white. The background is a solid, light beige color. The text is centered in the upper half of the page.

*Егерме беренче апрель
Сыйныф эше
Катнаш кушма жөмлө*

Нәтижәләр ясыйк.

-Нәрсә ул катнаш кушма жөмлө?

-Ничек төзелә?

-Аның составындагы жөмлөләр нинди ике төрлө бәйләнештә торалар?

Гади жөмлөлөре үзара тезү юлы белән
дә, ияртү юлы белән дә бәйләнгән
катлаулы төзелмә катнаш кушма жөмлө

дип атала.

Үзара тезү юлы белән бәйләнгән
жөмлөләрнең берсендә яки
берничәсендә иярчен жөмлө булса,
алар катнаш кушма жөмлө төзиләр.

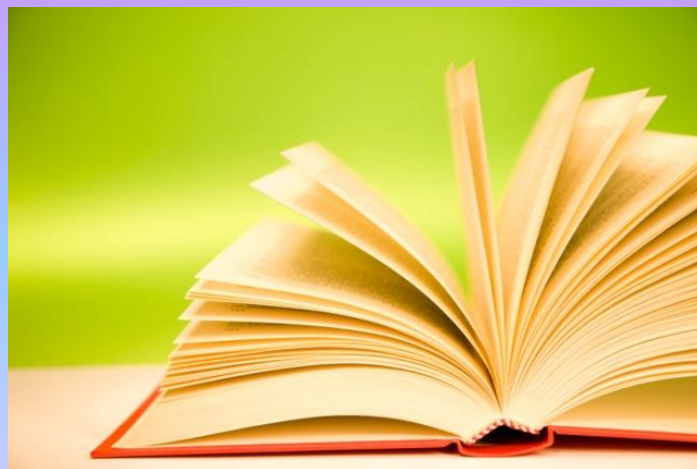
Тезмә һәм иярченле кушма жөмлөлөрдә
нинди тыныш билгесе куелса, катнаш
кушма жөмлөдә дә шундый ук тыныш
билгесе куела.

Дәреслек белән эш.

155 нче күнегүдәге жөмлөләрне язарга, схемаларын эшләргә. Тактада ике төркемнең дә схемалары тәкъдир ителә. Төркем житәкчесе жавап бирә.

Тестлар өстендә эш

1. Гади жөмлөләре үзара тезү юлы белән дә, ияртү юлы белән дә бәйләнгән катлаулы төзелмә:

- 1) күп иярченле катлаулы кушма жөмлө
- 2) күп тезмәле катлаулы кушма жөмлө
- 3) катнаш кушма жөмлө

2. Үзара тезү юлы белән бәйләнгән жөмлөләрнең берсендә яки берничәсендә иярчен жөмлө булса, алар

- 1) катнаш кушма жөмлө төзиләр.
- 2) күп тезмәле катлаулы кушма жөмлө төзиләр.
- 3) күп иярченле катлаулы кушма жөмлө төзиләр.

3. Кайсы дөрөс?

- 1) катнаш кушма жөмлөдө тыныш билгесе куюоның үзенә генә хас очрагы бар.
- 2) тезмә һәм иярченле кушма жөмлөлөрдө нинди тыныш билгесе куелса, катнаш кушма жөмлөдө дә шундый ук тыныш билгесе куела.
- 3) дөрөс жавап юк.

Урам ташларыннан эзлэмәгез
Тукай баскан утлы эзләрне,
Йөрәкләрдән аны сез эзләгез,
Йөрәкләрдә – Тукай сүзләре.

4. 1) күп иярченле катлаулы кушма жөмлө
2) күп тезмәле катлаулы кушма жөмлө
3) катнаш кушма жөмлө

5. Кайсы схема туры килә?

- 1) [( )], [ ], [ ].
2) [ ], [ ], ( ).
3) [ ], ( ), [ ].

Урам ташларыннан эзлэмэгез
Тукай баскан утлы эзләрне,
Йөрәкләрдән аны сез эзләгез,
Йөрәкләрдә – Тукай сүзләре.

6. Катлаулы төзелмәдә иярчен нинди
жөмлә бар?

1) иярчен тәмамлык

2) иярчен аергыч

3) иярчен рәвеш

Жаваптарны тикшерәбез:

1-3

2-1

3-2

4-3

5-1

6-2

Физкультминут

Төркемнәрдә мөстәкыйль эш.

Кайсы төркем тизрәк?

Жөмлөләргә синтаксик анализ ясарга.

1) Килә, килә... Язлар саен сиңа

Илең килә туган көнеңдә,

Бетми торган гомерен кушкан сыман

Синең бөөк кыска гомергә. (Х.Туфан)

2). Алса, укыса шигырен аның – истә кала,

Һәм аның шигыре халык күңеленә зур
хис сала. (Ш.Бабич)

ФРЕЙЕР моделие буенча эшләү.

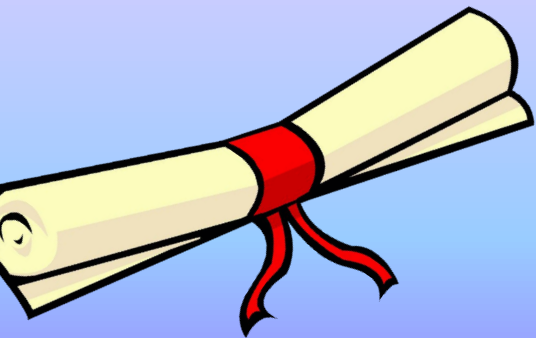
Конструктив сорау. Катнаш кушма
жөмләнең без өйрәнгән башка катлаулы
төзелмә төркемчәләренән аермасы нидә?
Генератив сорау: әгәр безнең телебездә
катнаш кушма жөмлә булмаса, аралашу
мөмкин булыр идеме?

Эй ар гайд структурасы

Дәрес башында	Раслаулар	Дәрес ахырында
	Татар телендә катлаулы төзелмәнең 4 төркемчәсе бар	
	Татар телендә күп иярченле катлаулы кушма жөмләнең 4 төркемчәсе бар	
	Гади жөмлэләре үзара тезү юлы белән дә, ияртү юлы белән дә бәйләнгән катлаулы төзелмә катнаш кушма жөмлә дип атала.	
	Үзара тезү юлы белән бәйләнгән жөмлэләрнең берсендә яки берничәсендә иярчен жөмлә булса, алар катнаш кушма жөмлә төзиләр.	
	Тезмә һәм иярченле кушма жөмлэләрдә нинди тыныш билгесе куелса, катнаш кушма жөмлэдә дә шундый ук тыныш билгесе куела	

Үзбәя:

Дәрес буе бернинди ялгышсыз жавап биргән яисә, 1 зур булмаган ялгыш жибәреп, катнаш кушма жөмләне бик яхшы беләм һәм үз сөйләсемдә куллана алам дигән укучыга - “5”

2-3 ялгыш жибәреп, катнаш кушма жөмләне яхшы беләм һәм үз сөйләсемдә куллана алам дигән укучыга - “4”

4-5 ялгыш ясап, катнаш кушма жөмләне берәз беләм һәм үз сөйләсемдә берәз куллана алам дигән укучыга - “3”

Б И Ж Я Х Ш Ц ! ! !

Өй эше: 1).157 нче күнегү. 2) Тукай шигырьлэреннэн катнаш кушма жөмлөгө 3 мисал язып килергә.

3)Төрле хәлләр кулланып, сочинение-фикерләмә язарга: “Тукай яши бөзнең йөрәктә”.

Саубуулыгыз